

LUST & LEUGEN - perstekst

Tentoonstelling van 27 mei 2016 tot 28 februari 2017
Nationaal Museum van de Speelkaart - Turnhout
www.speelkaartenmuseum.be

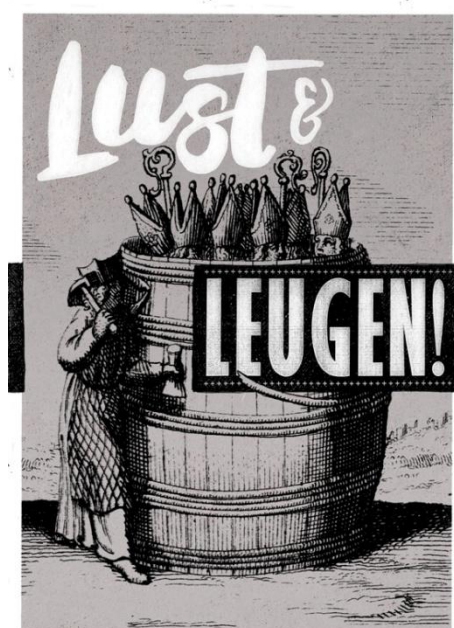

“Bereidt uw ziel voor op het gebed, onderzoek uw geweten, laat achter alle wereldse bekommernis en verfoei de zonde.”
(A. Suquet s.j.)

LUST & LEUGEN - ROOMSE INTRIGES OP SPEELKAARTEN

Omstreeks 1725 verschijnt in Amsterdam een kaartspel met spotprenten op de paus en zijn handlangers, de jezuïeten. De onbekende makers stellen de machtswellust en zelfverrijking van de paus en zijn omgeving aan de kaak. Het spel laat bovendien zien hoe het instituut Kerk de ware beleving van de godsdienst in de weg staat en hoe men godsdienst zou moeten beleven.

Het ‘Nieuwe Constitutiespel’, zoals het kaartspel heet, is behoorlijk moralistisch. De paus wordt getoond in situaties waarin ‘boontje om zijn loontje’ komt. Terwijl wij worden uitgenodigd om daar hartelijk om te lachen, confronteren de kaarten ons tegelijkertijd met noties van goed en kwaad, deugd en ondeugd, waarheid en leugen. Maar vooral de eigenschappen hebzucht en machtswellust worden in het spel genadeloos tentoongesteld.

Het kaartspel komt uit jansenistische hoek, een religieuze en politieke beweging uit de 17de en 18de eeuw die in Frankrijk ontstond als reactie op bepaalde ontwikkelingen binnen de Katholieke Kerk. De jansenisten verzetten zich eveneens tegen het absolute gezag van de vorsten.

Het satirische kaartspel verschijnt onder een vals uitgeversadres. Niet ongewoon in een tijd waarin godsdienst en politiek nog nauw verweven zijn, en tolerantie en gewetensvrijheid allesbehalve vanzelfsprekend. Het Speelkaartenmuseum waagt het om een tentoonstelling rond dit spel in te richten!

ACHTERGRONDINFO

Het “Nieuwe Constitutiespel”

Dankzij het watermerk en enkele inhoudelijke aanduidingen weten we dat de kaarten in Amsterdam omstreeks 1724-1726 gemaakt zijn. In deze periode is de Nederlandse Republiek een toevluchtsoord voor afwijkende geesten en een vrijhaven van clandestiene publicaties. Religieuze en politieke satire kan er relatief ongestoord boven en onder de toonbank worden verhandeld. Het Nieuwe Constitutiespel past perfect in deze stroom van spotprenten en pamfletten.

Het spel is als een set van 6 velletjes te koop, elk met 9 kaarten, 52 in totaal plus 2 tekstkaarten. Het kaartspel bevat geen joker, die bestond nog niet. En de laagste figuurkaart heet 'knecht', niet 'boer' zoals tegenwoordig.

Elke kaart toont een tekening met een tweeregelige toelichting in het Nederlands. De satire richt zich tot een ontwikkeld publiek, dat niet alleen kan lezen maar zich ook voor de actualiteit interesseert. Ongetwijfeld zijn de kaarten van hand tot hand gegaan in de druk bezochte koffiehuisen van die tijd.

Inhoud van het kaartspel.

Het spel is als een soort stripverhaal opgevat. De verschillende kaarten zijn zowel inhoudelijk als door de tekeningen met elkaar verbonden. De tekeningen, zeker met gebouwen en landschappen als achtergrond, lopen vaak letterlijk door van de ene kaart naar de andere. Zo wordt een eenheid in het spel gebracht die de verhaallijn ondersteunt.

Het spel is satire en propaganda, geen onpartijdige geschiedenis. De kaarten vermengen historische elementen met legenden (zoals pausin Johanna op hartendrie). En ze maken overduidelijk dat er een lijn in het verzet tegen de pauselijke leugens loopt, van de Reformatie tot het jansenisme.

- Harten en ruiten tonen de geschiedenis van de middeleeuwse pausen. Het pauselijke streven naar meer geestelijke en wereldlijke macht wordt dik in de verf gezet. Ook hoe de pausen rijkdom najagen, bijvoorbeeld met de handel in aflaten, wordt uit de doeken gedaan.
- Klaveren vervolgt de geschiedenis met de renaissancepausen Pius II en Alexander VI. Maar ook het verzet tegen de misstanden in de kerk komt aan bod. Luther en Calvijn fungeren als voorlopers van de jansenist Pasquier Quesnel. Hij wordt vanaf klaverenvier opgevoerd, met zijn verzet tegen het morele verval van de roomse kerk.
- Schoppen toont de vervolging en de dood van Quesnel. Verschillende kaarten bevestigen hoe de waarheid wordt onderdrukt, met de valse hulp van de jezuïeten. Schoppenaas concludeert echter dat, ondanks pauselijke leugens en dwang, de tijd uiteindelijk de waarheid zal onthullen.

Jansenisme

De naam van deze beweging is afgeleid van Cornelius Jansenius (1585-1638), bisschop van leper en hoogleraar in Leuven. Het jansenisme ontwikkelt zich vooral in Frankrijk, tijdens de 17de en 18de eeuw. Daar krijgt de beweging ook duidelijk politieke ambities maar wordt autoritair door Lodewijk XIV (1638-1715) onderdrukt.

Het jansenisme staat voor een strikte, ascetische levenshouding. Jansenisten worden soms wel als strenge, sombere katholieken omschreven. De jansenisten verwerpen de onfeilbaarheid van de paus, de reukelijkheid van de katholieke kerk en de dubbele moraal die de jezuïeten bij de biecht zouden toepassen. Ook trekken ze het gezag van de koning in religieuze zaken in twijfel. Daarmee zitten de

jansenisten in het oog van de storm. Ze worden in Frankrijk vervolgd en verschillende pauselijke bullen veroordelen het jansenisme. Een aantal aanhangers vlucht naar Brussel en de Nederlanden. In de Republiek ontstaat zelfs een scheuring tussen Rome en de katholieken.

Curator tentoonstelling: Filip Cremers

Historisch en kunsthistorisch onderzoek: Clémentine Diepen

Vormgeving: Bram Luyts

Productie: team van Archief en Musea Turnhout & stadsbedrijven

BRUIKLEENEN VOOR LUST & LEUGEN

Sint-Pieterskerk, Turnhout

- Beeld van God de Vader, 15de eeuw
Afmetingen: 50 x 21 x 17 cm, zonder sokkel (in stolph)

Musée du Louvre, Parijs

- Lubin Baugin, Nature morte à l'échiquier (Les cinq sens), olieverf op paneel, ca. 1631, 55 x 73 cm, voor fotografische reproductie in kleiner formaat

RANDPROGRAMMA

- **Lezing** 'Lust en Leugen, Roomse intriges op speelkaarten' door Clémentine Diepen.
Zaterdag 4 juni 2016 om 14 uur
Clémentine Diepen studeerde kunstgeschiedenis in Amsterdam en Leiden waar zij afstudeerde met als specialisatie toegepaste kunsten. Ze geeft cursussen en lezingen over wooncultuur, antiek en kunstnijverheid. Voor "Lust en leugen" deed ze onderzoek naar het ontstaan, de productie, de verspreiding en het gebruik van het zogenaamde anti-pausspel.
De toegang is gratis.
Het onderzoek van Clémentine Diepen is binnenkort beschikbaar op de website van het museum.
- **Nocturne:** geleid bezoek door kunsthistorica Clémentine Diepen met afsluitend drankje
Dinsdag 21 juni 2016 om 19.30 uur – Deelname: 5 euro
Reserveren vóór 18 juni bij museum.speelkaart@turnhout.be – 014 41 56 21
- **Zomer in het museum:** elke donderdag van juli en augustus is het Museum van de Speelkaart gratis toegankelijk. Om 14 uur start een rondleiding en tussen 14 en 16 uur tonen de drukkers van het museum het productieproces van speelkaarten op oude drukpersen.
- **Vlieg door Turnhout:** tijdens de zomervakantie heeft 'Vlieg' een schatkist verstopt in het museum. Een zoektocht onder het motto 'Zie jij wat ik zie?' leidt naar de vindplaats. Voor kinderen tot 12 jaar.
- **Druk in het museum:** oude rotten in het vak tonen het productieproces van speelkaarten op historische drukpersen / 9-26 juni / 7-14-21-28 juli / 4-11-18-25 augustus / 8-25 september / 6-30 oktober / 10-27 november / 8 december 2016
Telkens van 14 tot 16 uur

PRAKTISCHE INFO

Nationaal Museum van de Speelkaart

Druivenstraat 18 – B-2300 Turnhout

+32 14 41 56 21

museum.speelkaart@turnhout.be – www.speelkaartenmuseum.be

Volg ons op facebook: www.facebook.com/TRAM41

Openingsuren

Dinsdag tot vrijdag: 10-17 uur

Zaterdag en zondag: 11-17 uur

Maandag, 1-2 januari en 24 tot 31 december: gesloten

groepen & rondleidingen: volgens afspraak – gidsen@turnhout.be – 014 44 33 55

Toegang

5 euro – kortingsstarief: 3 euro - jonger dan 18 jaar: gratis

Combiticket met het Begijnhof- en het Taxandriamuseum: 7,50 euro

Rondleiding: 50 euro + 5 euro dossierkost

Elke donderdag van juli en augustus is het museum gratis toegankelijk.

Het Museum van de Speelkaart is een stedelijke instelling en wordt als onderdeel van 'Archief en Musea Turnhout' gesteund door de Provincie Antwerpen en de Vlaamse overheid.

Directeur museum : Filip Cremers, filip.cremers@turnhout.be

Coördinator TRAM 41: Sofie Wilder, sofie.wilder@turnhout.be

Pers en communicatie: Ingrid Rombaut, ingrid.rombaut@turnhout.be

